प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक पाँचौं तह, कविराज पदको खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रुपरेखाः— यस पाठ्यक्रम योजनालाई तीन चरणमा विभाजन गरिएकोछ ।

प्रथम चरणः- लिखित परीक्षा **पूर्णाङ्कः-** १००

द्वितीय चरणः- लिखित परीक्षा **पूर्णाङ्कः-** १००

अन्तीम चरणः- अन्तर्वार्ता **पूर्णाङ्कः-** ३०

लिखित परीक्षा योजना (Written Examination)

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली		प्रश्न संख्या x अङ्कभार	समय
प्रथम चरण							
प्रथम	सामान्यज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन (General Awareness & Public Management)	१००	४०	वस्तुगत (Objective)	बहुवैकल्पिक (MCQs)	२० प्रश्न x २ अङ्क = ४०	४५ मिनेट
	सेवा सम्बन्धी कार्य ज्ञान (Job Based-Knowledge)					३० प्रश्न x २ अङ्क = ६०	
द्वितीय चरण							
द्वितीय	सेवा सम्बन्धी कार्य ज्ञान (Job Based-Knowledge)	१००	४०	विषयगत (Subjective)	छोटो उत्तर (Short Answer) लामो उत्तर (Long Answer)	१२ प्रश्न x ५ अङ्क = ६० ४ प्रश्न x १० अङ्क = ४०	२ घण्टा १५ मिनेट

अन्तिम चरणः-

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता	३०	मौखिक अन्तर्वाता (Oral Interview)

द्रष्टव्यः-

१. यो पाठ्यक्रम योजनालाई प्रथम चरण र द्वितीय चरण गरी दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ।

२. लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।

३. लिखित परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरु सोधिनेछ ।

प्रथम पत्र	**खण्ड क**				**खण्ड ख**						
एकाइ	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
प्रश्न संख्या	१०	१०	४	२	५	३	५	३	२	२	४

द्वितीय पत्र	**खण्ड क**				**खण्ड ख**				
एकाइ	१	२	३	४	५	६	७	८	९
प्रश्न संख्या	**६ प्रश्न x ५ अङ्क= ३० अङ्क र २ प्रश्न x १० अङ्क= २० अङ्क**				**६ प्रश्न x ५ अङ्क= ३० अङ्क र २ प्रश्न x १० अङ्क= २० अङ्क**				

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक पाँचौं तह, कविराज पदको खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

४. वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरुको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन।

५. प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा छुट्टा छुट्टै हुनेछ।

६. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भएतापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरु परीक्षाको विज्ञापन हुदाँका वखत (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्क्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।

७. बहुवैकल्पिक प्रश्नहरु हुने परीक्षामा कुनै प्रकारको मेमोरीयुक्त बिद्युतीय उपकरणहरु जस्तैः क्याल्कुलेटर मोबाइल फोन, स्मार्ट घडी लगायतका कुनै पनि बस्तुहरु प्रयोग गर्न पाइने छैन।

८. विषयगत प्रश्नहरुको हकमा तोकिएको अंकको एउटा लामो प्रश्न वा एउटै प्रश्नका दुई वा दुईभन्दा वढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिनेछ।

९. परीक्षामा सोधिने प्रश्नसंख्या, अङ्क र अङ्क भार यथासम्भव सम्बन्धित पत्र/विषयमा दिइए अनुसार हुनेछ।

१०. विषयगत प्रश्न हुने पत्र/विषयका प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टा-छुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरु हुनेछन । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नहरुको उत्तर सोही खण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नु पर्नेछ।

११. प्रथम चरणको लिखित परीक्षामा न्युनतम उत्तीर्णाङ्क प्राप्त गरेका उम्मेदवारहरुलाई मात्र द्वितीय चरणको लिखित परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ ।

१२. प्रथम चरणको लिखित परीक्षामा प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्क र द्वितीय चरणको लिखित परीक्षामा न्युनतम उत्तीर्णाङ्क प्राप्त गर्ने उम्मेदवारहरूले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्क जोडी प्राप्त हुने कूल प्राप्ताङ्कको योग्यताका आधारमा बर्णानुक्रम अनुसार लिखित परीक्षाको नतिजा प्रकाशन गरिनेछ ।

१३. लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरुलाई मात्र अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।

१४. प्रथम तथा द्वितीय चरणको लिखित परीक्षाको प्राप्ताङ्क र अन्तर्वार्ताको प्राप्ताङ्कको कुल अङ्कको योगका आधारमा योग्यताक्रम निर्धारण गरी माथिल्लो योग्ताक्रमका आधारमा अन्तिम नतिजा प्रकाशित गरिनेछ ।

१५. यसभन्दा अगाडि लागु भएको माथी उल्लेखित सेवा समूह/उपसमूहको पाठ्इक्रम खारेज गरिएको छ ।

१६. **पाठ्यक्रम लागू मितिः-- २०८१।०९।२४**

लोक सेवा आयोग, लुम्बिनी

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक पाँचौं तह, कविराज पदको खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र (Paper I):

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन तथा सेवा सम्बन्धी कार्य-ज्ञान

भाग १ (Part 1):-

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन

(General Awareness & Public Management)

(२० प्रश्न X २ अङ्क = ४० अङ्क)

खण्ड (Section - A): (१० प्रश्न X २ अङ्क = २० अङ्क)

१ **सामान्य ज्ञान (General Awareness)**

१.१. नेपालको भौगोलिक अवस्था, प्राकृतिक स्रोत र साधनहरू

१.२. नेपालको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र सामाजिक अवस्था सम्वन्धी जानकारी

१.३. लुम्बिनी प्रदेशको भौगोलिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र सामाजिक अवस्था सम्वन्धी जानकारी

१.४. नेपालको आर्थिक अवस्था र चालु आवधिक योजना सम्वन्धी जानकारी

१.५. लुम्बिनी प्रदेशको आर्थिक अवस्था र चालु आवधिक योजना सम्वन्धी जानकारी

१.६. जैविक विविधता, दिगो विकास, वातावरण, प्रदुषण, जलवायु परिवर्तन र जनसंख्या व्यवस्थापन

१.७. मानव जीवनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने विज्ञान र प्रविधिका महत्वपूर्ण उपलब्धिहरू

१.८. जनस्वास्थ्य, रोग, खाद्य र पोषण सम्बन्धी सामान्य जानकारी

१.९. नेपालको संविधान (भाग १ देखि ५ सम्म र अनुसूचीहरू)

१.१०. संयुक्त राष्ट्रसंघ र यसका विशिष्टीकृत संस्था सम्वन्धी जानकारी

१.११. क्षेत्रीय संगठन (सार्क, बिमस्टेक, आसियान र युरोपियन संघ) सम्वन्धी जानकारी

१.१२. राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका समसामयिक गतिविधिहरू

खण्ड (Section - B): (१० प्रश्न X २ अङ्क= २० अङ्क)

२ **सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)**

२.१. कार्यालय व्यवस्थापन (Office Management)

२.१.१. कार्यालयः (Office) परिचय, महत्व, कार्य र प्रकार

२.१.२. सहायक कर्मचारीका कार्य र गुणहरु

२.१.३. कार्यालय स्रोत साधन (Office Resources): परिचय र प्रकार

२.१.४. कार्यालयमा सञ्चारको महत्व, किसिम र साधन

२.१.५. कार्यालय कार्यविधि (Office Procedure) पत्र व्यवहार (Correspondence), दर्ता र चलानी (Registration & Dispatch), परिपत्र (Circular), तोक आदेश (Order), टिप्पणी लेखन र टिप्पणी तयार गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

२.१.६. अभिलेख व्यवस्थापन (Record Management)

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक पाँचौं तह, कविराज पदको खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

२.२. निजामती सेवा ऐन र नियमावलीमा भएका देहायका व्यवस्थाहरु

२.२.१. निजामती सेवा, प्रदेश निजमती सेवा र स्थानीय सरकारी सेवाको गठन, संगठन संरचना, पदपूर्ति गर्ने तरिका र प्रक्रियाहरु

२.२.२. कर्मचारीको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, बिदा, विभागीय सजाय र अवकाश

२.२.३. कर्मचारीले पालन गर्नुपर्ने आचरण र कर्तव्यहरु

२.३. सरकारी बजेट, लेखा र लेखापरीक्षण प्रणाली सम्बन्धी सामान्य जानकारी

२.४. सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अर्थ, सेवा प्रवाह गर्ने निकाय, तरिका र माध्यमहरु

२.५. मानव अधिकार, सुशासन र सूचनाको हक सम्बन्धी सामान्य जानकारी

२.६. सार्वजनिक बडापत्र (Public Charter) महत्व र आवश्यकता

२.७. व्यवस्थापनको अवधारणा तथा सार्वजनिक व्यवस्थापनमा निर्देशन, नियन्त्रण, समन्वय, निर्णय प्रक्रिया, उत्प्रेरणा र नेतृत्व सम्वन्धी जानकारी

२.८. मानवीय मूल्य मान्यता (Human Values), नागरिक कर्तव्य र दायित्व तथा अनुशासन

२.९. Basics of Computer Science (MS Word, Excel, Power Point)

२.१०. सार्वजनिक खरिद ऐन,२०६३ र सार्वजनिक खरिद नियमावली,२०६४

२.११. वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ (लुम्बिनी प्रदेश)

२.१२. सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी नियमावली,२०७६

भाग २ (Part):-II

<u>सेवा सम्बन्धी कार्य ज्ञान</u>

(Job Based-Knowledge)

(३० प्रश्न x २ अङ्क= ६० अङ्क)

३ मौलिक सिद्धान्त, नीति, कानुन, तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी संरचना र कार्यक्रमहरु

३.१. आयुर्वेद अवतरण, संहिताकाल, बौद्धकाल, मल्लकाल, नेपालमा आयुर्वेदको विकासक्रम

३.२. आयुर्वेद सूचना प्रणाली तथा आयुर्वेद सेवा कार्यक्रमहरु

३.३. पुरुष, प्रकृति, पंचमहाभूत पदार्थहरुको ज्ञान

३.४. त्रिदोष (भेद, स्थान, कर्म, ज्ञान) त्रिगुण, धातु उपधातुको ज्ञान

३.५. राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०७६

३.६. स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३, नियमावली, २०५५

३.७. जनस्वास्थ्य सेवा ऐन २०७५, जनस्वास्थ्य सेवा नियमावली २०७७

३.८. लुम्बिनी प्रदेश स्वास्थ्य नीति, २०७७

३.९. प्रदेश स्वास्थ्य संस्था स्थापना सञ्चालन, नवीकरण तथा स्तरोन्नति ऐन, २०७५

३.१०. प्रदेश स्वास्थ्य संस्था स्थापना सञ्चालन, नवीकरण तथा स्तरोन्नति नियमावली, २०७७

३.११. आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् ऐन, २०४५,

३.१२. संगठन संरचना र कार्यहरुः-

३.१२.१. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

३.१२.२. स्वास्थ्य सेवा विभाग

३.१२.३. आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग , आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य संगठन र संस्थाहरुको ज्ञान

३.१२.४. सिंहदरवार बैद्यखाना

३.१२.५. केन्द्रिय आयुर्वेद चिकित्सालय, नरदेवी

३.१२.६. राष्ट्रिय आयुर्वेद अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र

३.१२.७. स्वास्थ्य मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश

३.१२.८. प्रादेशिक चिकित्सालय, चिकित्सालय, आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय , नागरिक आरोग्य केन्द्रहरु (लुम्बिनी प्रदेश)

४. शरीर रचना तथा क्रिया विज्ञान

४.१. शरीर रचना र क्रियागत ज्ञान

४.२. अस्थिपञ्जर, मांशपेशी, श्वासप्रश्वास, पाचन, रक्तसञ्चार, उत्सर्जन, प्रजनन प्रणाली, अन्तःस्रावी, ग्रन्थी, नाडी प्रणालीहरुको ज्ञान, मर्म, सिरा, धमनी, कोषहरुको ज्ञान

५. द्रव्यगुण विज्ञानः-

५.१. परिभाषा प्रयोजन, पदार्थ, रस, गुण, वीर्य, विपाक, प्रभाव, पञ्च भौतिक विशेषता, संग्रह संरक्षण, कर्महरुको ज्ञान

५.२. परिभाषिक शव्दहरुः संस्थानीक कर्म, गण घटक, आधुनिक औषधि विज्ञानको सामान्य ज्ञान

५.३. निम्न द्रव्यहरुको रस, गुण, बीर्य, विपाक, आमयिक प्रयोगको ज्ञानः-

अपामार्ग, अर्जुन, अशोक, अश्वगन्धा, अतिविषा, अस्वथ, अस्थिसंहारी, अर्क, अहिफेन, आमलकी, आर्द्रक, आरग्वध, इसवगोल, उशीर, उदुम्बर, एरण्ड, एलाद्वय, कन्टकारी, कट्फल, कम्पिल्लक, कटुकी, कपिकच्छु, काँचनार, किरातत्तिक, कुटज, कुमारी, कुष्ठ, कुपिलु, करवीर, कुलत्थ, कुष्माण्ड, कासमर्द, गुञ्जा, धत्तुर, भल्लातक, बर, वत्सनाभ, सर्पगन्धा, खदिर, गुग्गुल, गुडूची, गोक्षुर, चक्रमर्द, चित्रक, जातिफल, जीरक, तालिसपत्र, तुलसी, दारुहरिद्रा, द्रोणपुष्पी, धातकी, निम्ब, पलाश, पारिजात, पाषाणभेद, पिप्पली, पुनर्नवा, बाकुची, बिल्व, विभितक, भृंगराज, भूम्यामलकी, मंजिष्ठा, मरिच, मण्डुकपर्णी, मुस्तक, यवानी, यष्टिमधु, रसोन, रास्ना, रुद्राक्ष, रोहितक, वचा, वरुण, वासक, विडंग, विदारीकन्द, शटी, शतावरी, शिग्रु, शिरीष, श्योनाक,

शाल्मली, सप्तपर्ण, हरिद्रा, हरितकी, त्रिवृत्त, जटामासी, चन्द्रशूर, जाती, तिल, देवदारु, दूर्वा, द्राक्षा, धान्यक, बला, बब्बुल, बर्बरी, बृहती मुशली, मेथिका, लज्जालु, वट, शुण्ठी, सारिवा, दमनक (तितेपाती)

५.४. Good Agricultural and Collecting Practice (GACP) को ज्ञान

६. रस शास्त्र तथा भैषज्य कल्पना

६.१. परिभाषा, प्रकरण, खनिज, महारस, रस, उपरस, रत्न, उपरत्न, धातु, उपधातु, विष, उपविषहरुको शोधन सम्बन्धी ज्ञान सहित औषधी कल्पना, पंचविध, कषाय कल्पना, चूर्ण, वटी, अवलेह, आसव, अरिष्ट, तैल, घृत, मलहम आदिको प्रयोग मात्राको ज्ञान

६.२. Good Manufacturing Practice (GMP) को शास्त्रिय र आधुनिक ज्ञान

७. सामुदायिक चिकित्सा

७.१. स्वास्थ्य परिभाषा, स्वास्थ्य शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य, वातावरणीय स्वास्थ्य, खोप, परिवार नियोजन, मानस स्वास्थ्य, दुर्व्यसन, जल, फोहरमैला, Vital Statistics, जनसंख्या अध्ययन, पोषण, Carbohydrate, Protein, Fat, Vitamin, खनिज, लवण, कुपोषणजन्य व्याधिहरु, एक स्वास्थ्य रणनीति

७.२. निम्न सरुवा रोगहरुको परिचय, संक्रमण, लक्षण र उपचार व्यवस्थाः बिफर (Smallpox ठेउला (Chickenpox), दादुरा (Measles), हांडे / कर्णमूलशोथ (Mumps) भ्यागुते रोग (Diphtheria), धनुष्टकार (Tetanus), लहरेखोकी (Whooping cough), पोलियो/अङ्गघात (Poliomyelitis), सन्निपात ज्वर (Typhoid), मस्तिष्क ज्वर (Meningitis), क्षयरोग/राजयक्ष्मा (Tuberculosis), कुष्ठरोग (Leprosy), यकृतशोथ (Hepatitis), विषमज्वर (Malaria), डेङ्गु (Dengue), आऊ (Amoebiasis), कालाज्वर (Kalaazar), श्लीपद (Filaria), दाद/दद्रु (Ringworm), गण्डुस्पदक्रिमी (Roundworm), स्फितक्रिमी (Tapeworm), चूर्ना (Pinworm), अङ्कुसे जुका (Hookworm), हैजा (Cholera), अतिसार (Diarrhea), अलर्कविष (Rabies), लुतो/पामा (Scabies), कोरोना भाइरस (Corona Virus)

७.३. विशेष समुदायमा हुने व्याधिहरु जस्तै सिक्कलसेल आदि (Sickle cell anemia etc)

८. शल्य तथा शालाक्य

८.१. यन्त्र, शस्त्र, व्रणशोफ, विद्रधि, सद्योव्रण, अष्टविधशस्त्र कर्म, रक्तावसेचन, क्षारकर्म, अग्निकर्म, दग्ध, अर्श, भगन्दर, दुष्टव्रण, परिकर्तिका, मूत्राश्मरी, वाताष्ठीला, भग्न, वृद्धि, रक्तस्राव, शूल

(Acute Abdomen) हरुका कारण, लक्षण, उपद्रव, चिकित्सा, बन्धन, Catheter, डूस (Douche), Ryle's Tube को ज्ञान

८.२. नासारोग, शिरोरोग, मुखरोग, कर्णगतरोग, नेत्रगतरोगहरुको संख्या, लक्षण एवं सामान्य चिकित्सा

९. कौमारभृत्य स्त्री तथा प्रसूति रोग

९.१. स्त्रीरोग परिभाषा, ऋतु सम्बन्धी विकार, श्वेतप्रदर, योनिव्यापद, गर्भाशयभ्रंस, वन्ध्यत्व, स्तनविद्रधि, गर्भ, गर्भिणी व्यवस्था, गर्भव्यापद, गर्भिणी व्याधिहरु, प्रसव विज्ञान, प्रसव्यापद, सूतिकाकाल, मातृशिशु कल्याणबारे ज्ञान

९.२. नवजात शिशु परिचर्या, स्तन्य प्रकरण, आहार, वृद्धिविकास, खोप, कुपोषणजन्य व्याधि, नाभीतुण्डी, नाभीपाक, दन्तोदभेदकालीन व्याधि, बालातिसार, क्षीरालसक, गुदपाक, गुदभ्रंस, कुकुणक, परिगर्भिक, प्रतिश्याय, श्वास, कास, कामला मुखपाक, कृमि, शैशवीय, पक्षाघात हरुको निदान, क्षण, सामान्य चिकित्सा, बालग्रह, राष्ट्रिय खोप तथा पोषण कार्यक्रम

१०. स्वस्थवृत्त तथा प्राथमिक उपचार

१०.१. स्वस्थवृत्त ज्ञानः- दिनचर्या, रात्रीचर्या, धारणीय, अधारणीय, वेग, भोजन, हिताहिताहार, त्रिविध उपस्तम्भ, ऋतुचर्या, जनपदोध्वंस, आचार रसायन, अष्टांग योग, सद्वृत

१०.२. प्राथमिक उपचारः- विष सेवन, नाक, कान, आँखा, बाहय वस्तुनिष्कासन, चोटपटक, रक्तस्राव, दग्ध, Frost bite, Altitude sickness, बौलाहा जनावर, सर्प र किराहरुको टोकाई एवं व्यवस्थापन ।

१०.३. मानसिक रोगहरुको सामान्य ज्ञान र व्यवस्थापन

११. निदान चिकित्सा

११.१. षट्क्रियाकाल, आम चिकित्सा, पञ्चनिदान, बाजीकरण, रसायन, ज्वर, अम्लपित्त, अतिसार, प्रवाहिका, ग्रहणी, अर्श, अग्निमान्द्य, कृमी, पाण्डु, कामला, राजयक्ष्मा, रक्तपित्त, कास, श्वास, हिक्का स्वरभेद, छर्दि, मूर्छा, आमवात, सन्धिवात, वातरक्त, शूल, गुल्म, मूत्रकृच्छ, मूत्राघात, अष्टोदर, शोथ, कुष्ठ, शीतपित्त, उदर्द, कोठ, विसर्प हरुको ज्ञान तथा व्यवस्थापन

११.२. आत्ययिक चिकित्सा व्यवस्था ज्ञानः- Status Asthmatic, Coma, Shock, Stroke, Hemorrhage, Hyperpyrexia, Hypothermia, मूत्रावरोध, Dehydration

११.३. नसर्ने रोगहरुको (NCDs) ज्ञान र नसर्ने रोगको रोकथाममा स्वस्थ जिवनशैलीको महत्व

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक पाँचौं तह, कविराज पदको खुला तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र (Paper II):-

सेवा सम्बन्धित कार्य ज्ञान (Job Based-Knowledge)

खण्ड क :- ५० अङ्क

१. मौलिक सिद्धान्त, नीति, कानुन, तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी संरचना र कार्यक्रमहरु

१.१. आयुर्वेद अवतरण, संहिताकाल, बौद्धकाल, मल्लकाल, नेपालमा आयुर्वेदको विकासक्रम

१.२. आयुर्वेद स्वास्थ्य नीति; आयुर्वेद स्वास्थ्य संगठन र संस्थाहरुको ज्ञान

१.३. आयुर्वेद सूचना प्रणाली तथा आयुर्वेद सेवा कार्यक्रमहरु

१.४. पुरुष, प्रकृति, पंचमहाभूत पदार्थहरुको ज्ञान

१.५. त्रिदोष (भेद, स्थान, कर्म, ज्ञान) त्रिगुण, धातु उपधातुको ज्ञान

१.६. राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०७६

१.७. जनस्वास्थ्य सेवा ऐन २०७५, जनस्वास्थ्य सेवा नियमावली २०७७

१.८. लुम्बिनी प्रदेश स्वास्थ्य नीति, २०७७

१.९. प्रदेश स्वास्थ्य संस्था स्थापना सञ्चालन, नवीकरण तथा स्तरोन्नति ऐन, २०७५

१.१०. प्रदेश स्वास्थ्य संस्था स्थापना सञ्चालन, नवीकरण तथा स्तरोन्नति नियमावली, २०७७

१.११. आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् ऐन, २०४५

१.१२. संगठन संरचना र कार्यहरुः-

१.१२.१. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

१.१२.२. स्वास्थ्य सेवा विभाग

१.१२.३. आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा विभाग

१.१२.४. सिंहदरवार बैद्यखाना

१.१२.५. केन्द्रिय आयुर्वेद चिकित्सालय, नरदेवी

१.१२.६. राष्ट्रिय आयुर्वेद अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र

१.१२.७. स्वास्थ्य मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश

१.१२.८. प्रादेशिक चिकित्सालय, चिकित्सालय, आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय , नागरिक आरोग्य केन्द्रहरु (लुम्बिनी प्रदेश)

२. शरीर रचना तथा क्रिया विज्ञान

२.१. शरीर रचना र क्रियागत ज्ञान

२.२. अस्थिपञ्जर, मांशपेशी, श्वासप्रश्वास, पाचन, रक्तसञ्चार, उत्सर्जन, प्रजनन प्रणाली, अन्तःस्रावी, ग्रन्थी, नाडी प्रणालीहरुको ज्ञान

२.३. दोष, धातु, उपधातु, ओज, मल, मर्म, सिरा, धमनी, कोषहरुको ज्ञान

३. द्रव्यगुण विज्ञानः-

३.१. परिभाषा प्रयोजन, पदार्थ, रस, गुण, वीर्य, विपाक, प्रभाव, पञ्च भौतिक विशेषता, संग्रह संरक्षण, कर्महरुको ज्ञान

३.२. परिभाषिक शव्दहरुः संस्थानीक कर्म, गण घटक, आधुनिक औषधि विज्ञानको सामान्य ज्ञान

३.३. निम्न द्रव्यहरुको रस, गुण, बीर्य, विपाक, आमयिक प्रयोगको ज्ञानः-

अपामार्ग, अर्जुन, अशोक, अश्वगन्धा, अतिविषा, अस्वथ, अस्थिसंहारी, अर्क, अहिफेन, आमलकी, आर्द्रक, आरग्वध, इसवगोल, उशीर, उदुम्बर, एरण्ड, एलाद्वय, कन्टकारी, कट्फल, कम्पिल्लक, कटुकी, कपिकच्छु, काँचनार, किरातत्तिक, कुटज, कुमारी, कुष्ठ, कुपिलु, करवीर, कुलत्थ, कुष्माण्ड, कासमर्द, गुञ्जा, धत्तुर, भल्लातक, बर, वत्सनाभ, सर्पगन्धा, खदिर, गुग्गुल, गुडूची, गोक्षुर, चक्रमर्द, चित्रक, जातिफल, जीरक, तालिसपत्र, तुलसी, दारुहरिद्रा, द्रोणपुष्पी, धातकी, निम्ब, पलाश, पारिजात, पाषाणभेद, पिप्पली, पुनर्नवा, बाकुची, बिल्व, विभितक, भृंगराज, भूम्यामलकी, मंजिष्ठा, मरिच, मण्डुकपर्णी, मुस्तक, यवानी, यष्टिमधु, रसोन, रास्ना, रुद्राक्ष, रोहितक, वचा, वरुण, वासक, विडंग, विदारीकन्द, शटी, शतावरी, शिग्रु, शिरीष, श्योनाक, शाल्मली, सप्तपर्ण, हरिद्रा, हरितकी, त्रिवृत्त, जटामासी, चन्द्रशूर, जाती, तिल, देवदारु, दूर्वा, द्राक्षा, धान्यक, बला, बब्बुल, बर्बरी, बृहती मुशली, मेथिका, लज्जालु, वट, शुण्ठी, सारिवा, दमनक (तितेपाती)

३.४. Good Agricultural and Collecting Practice (GACP) को ज्ञान

४. रस शास्त्र तथा भैषज्य कल्पना

४.१. परिभाषा, प्रकरण, खनिज, महारस, रस, उपरस, रत्न, उपरत्न, धातु, उपधातु, विष, उपविषहरुको शोधन सम्बन्धी ज्ञान सहित औषधी कल्पना, पंचविध, कषाय कल्पना, चूर्ण, वटी, अवलेह, आसव, अरिष्ट, तैल, घृत, मलहम आदिको प्रयोग मात्राको ज्ञान

४.२. Good Manufacturing Practice (GMP) को शास्त्रिय र आधुनिक ज्ञान

खण्ड (Section) (B):- ५० अङ्क

५. सामुदायिक चिकित्सा

५.१. स्वास्थ्य परिभाषा, स्वास्थ्य शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य, वातावरणीय स्वास्थ्य, खोप, परिवार नियोजन, मानस स्वास्थ्य, दुर्व्यसन, जल, फोहरमैला, Vital Statistics, जनसंख्या अध्ययन, पोषण, Carbohydrate, Protein, Fat, Vitamin, खनिज, लवण, कुपोषणजन्य व्याधिहरु, एक स्वास्थ्य रणनीति

५.२. निम्न सरुवा रोगहरुको परिचय, संक्रमण, लक्षण र उपचार व्यवस्थाः बिफर (Smallpox ठेउला (Chickenpox), दादुरा (Measles), हांडे / कर्णमूलशोथ (Mumps) भ्यागुते रोग (Diphtheria), धनुष्टकार (Tetanus), लहरेखोकी (Whooping cough), पोलियो/अङ्गघात (Poliomyelitis), सन्निपात ज्वर (Typhoid), मस्तिष्क ज्वर (Meningitis), क्षयरोग/राजयक्ष्मा (Tuberculosis), कुष्ठरोग (Leprosy), यकृतशोथ (Hepatitis), विषमज्वर (Malaria), डेङ्गु (Dengue), आऊ (Amoebiasis), कालाज्वर (Kalaazar), श्लीपद (Filaria), दाद/दद्रु (Ringworm), गण्डुस्पदक्रिमी (Roundworm), स्फितक्रिमी (Tapeworm), चूर्ना (Pinworm), अङ्कुसे जुका (Hookworm), हैजा (Cholera), अतिसार (Diarrhea), अलर्कविष (Rabies), लुतो/पामा (Scabies), कोरोना भाइरस (Corona Virus)

५.३. विशेष समुदायमा हुने व्याधिहरु जस्तै सिक्कलसेल आदि (Sickle cell anemia etc.)

६. शल्य तथा शालाक्य

६.१. यन्त्र, शस्त्र, व्रणशोफ, विद्रधि, सद्योव्रण, अष्टविधशस्त्र कर्म, रक्तावसेचन, क्षारकर्म, अग्निकर्म, दग्ध, अर्श, भगन्दर, दुष्टव्रण, परिकर्तिका, मूत्राश्मरी, वाताष्ठीला, भग्न, वृद्धि, रक्तस्राव, शूल

(Acute Abdomen) हरुका कारण, लक्षण, उपद्रव, चिकित्सा, बन्धन, Catheter, डूस (Douche), Ryle's Tube को ज्ञान

६.२. नासारोग, शिरोरोग, मुखरोग, कर्णगतरोग, नेत्रगतरोगहरुको संख्या, लक्षण एवं सामान्य चिकित्सा

७. कौमारभृत्य स्त्री तथा प्रसूति रोग

७.१. स्त्रीरोग परिभाषा, ऋतु सम्बन्धी विकार, श्वेतप्रदर, योनिव्यापद, गर्भाशयभ्रंस, वन्ध्यत्व, स्तनविद्रधि, गर्भ, गर्भिणी व्यवस्था, गर्भव्यापद, गर्भिणी व्याधिहरु, प्रसव विज्ञान, प्रसव्यापद, सूतिकाकाल, मातृशिशु कल्याणबारे ज्ञान

७.२. नवजात शिशु परिचर्या, स्तन्य प्रकरण, आहार, वृद्विविकास, खोप, कुपोषणजन्य व्याधि, नाभीतुण्डी, नाभीपाक, दन्तोदभेदकालीन व्याधि, बालातिसार, क्षीरालसक, गुदपाक, गुदभ्रंस, कुकुणक, परिगर्भिक, प्रतिश्याय, श्वास, कास, कामला मुखपाक, कृमि, शैशवीय, पक्षाघात हरुको निदान, क्षण, सामान्य चिकित्सा, बालग्रह, राष्ट्रिय खोप तथा पोषण कार्यक्रम

८. स्वस्थवृत्त तथा प्राथमिक उपचार

८.१. स्वस्थवृत्त ज्ञानः- दिनचर्या, रात्रीचर्या, धारणीय, अधारणीय, वेग, भोजन, हिताहिताहार, त्रिविध उपस्तम्भ, ऋतुचर्या, जनपदोध्वंस, आचार रसायन, अष्टांग योग, सद्वृत

८.२. प्राथमिक उपचारः- विष सेवन, नाक, कान, आँखा, बाहय वस्तुनिष्कासन, चोटपटक, रक्तस्राव, दग्ध, Frost bite, Altitude sickness, बौलाहा जनावर, सर्प र किराहरुको टोकाई एवं व्यवस्थापन ।

८.३. मानसिक रोगहरुको सामान्य ज्ञान र व्यवस्थापन

९. निदान चिकित्सा

९.१. षट्क्रियाकाल, आम चिकित्सा, पञ्चनिदान, बाजीकरण, रसायन, ज्वर, अम्लपित्त, अतिसार, प्रवाहिका, ग्रहणी, अर्श, अग्निमान्द्य, कृमी, पाण्डु, कामला, राजयक्ष्मा, रक्तपित्त, कास, श्वास, हिक्का स्वरभेद, छर्दि, मूर्छा, आमवात, सन्धिवात, वातरक्त, शूल, गुल्म, मूत्रकृच्छ, मूत्राघात, अष्टोदर, शोथ, कुष्ठ, शीतपित्त, उदर्द, कोठ, विसर्प हरुको ज्ञान

९.२. आत्ययिक चिकित्सा व्यवस्था ज्ञानः- Status Asthmatic, Coma, Shock, Stroke, Hemorrhage,

९.३. Hyperpyrexia, Hypothermia, मूत्रावरोध, Dehydration.

९.४. नसर्ने रोगहरुको (NCDs) ज्ञान र नसर्ने रोगको रोकथाममा स्वस्थ जिवनशैलीको महत्व

****